

La lluita de la classe obrera a les fàbriques durant la Transició

Marta Mulero Campoy

Professora d'educació secundària

És llicenciada en Història per la Universitat de Barcelona. El 2019 es va doctorar a la mateixa universitat pel programa Societat i Cultura amb la tesi que porta per títol *Els models sindicals al món de la fàbrica (1976-1982)*. La seva carrera investigadora se centra en la recerca i anàlisi del moviment obrer a la Transició.

Resum

El moviment obrer és un dels subjectes polítics clau per entendre l'esgotament de la dictadura franquista i l'obertura d'un procés democràtic al país. En aquest article s'exposaran els elements més destacats de la lluita obrera a les principals fàbriques metal·lúrgiques de Barcelona —SEAT, Pegaso, Hispano Olivetti, Roca Radiadores, Maquinista Terrestre i Marítima— durant la Transició, com són: el debat sobre el model sindical en democràcia —consells de fàbrica, seccions sindicals, comitès d'empresa o delegats de l'assemblea de treballadors—, la negociació dels convenis col·lectius i la lluita per l'amnistia laboral.

#ParaulesClau

#Amnistia laboral

#Antifranquisme

#Comissions Obreres

#Consells de fàbrica

#Moviment obrer

#Sindicalisme

#Transició

La formació de la classe obrera

Des de l'inici de la dècada de 1960 es van produir una sèrie de canvis socials i econòmics que van afavorir l'aparició d'un nou moviment obrer a les fàbriques. El creixement econòmic accelerat que es va viure al 'Desarrollisme' comportà canvis morfològics importants en la classe obrera, amb un èxode rural de 5 milions de persones a les principals regions industrials del país i 2 milions d'emigrants a l'estranger. Aquests canvis econòmics anaren acompanyats d'una despesa pública totalment insuficient que reflectia els dèficits de l'Estat en matèria d'educació, sanitat, habitatge i infraestructures.

En aquest context, als anys seixanta es va formar de manera accelerada una nova classe obrera que va prendre consciència d'ella mateixa i de la seva força a través de la seva relació en dos espais, el

barri i la fàbrica. Aquest article se centra en el segon d'aquests espais i analitza la formació del moviment obrer a la fàbrica a través de l'estudi de la conflictivitat a SEAT, ENASA, Maquinista Terrestre i Marítima, Hispano Olivetti i Roca Radiadores.

El moviment obrer al tardofranquisme

La Llei de convenis col·lectius de 1958, a través de la qual es vinculaven els salaris amb el sistema de primes de productivitat, va ser clau en la formació d'un model de conflictivitat propi de cada fàbrica, que permetia als treballadors estructurar les seves demandes laborals i polítiques en plataformes reivindicatives que es plantejaven en el propi àmbit de cada empresa.¹ Malgrat les limitacions

¹ DOMÈNECH, X. "La otra cara del milagro español. Clase obrera y movimiento obrero en los años del desarrollismo". *Historia*

de la llei, la negociació col·lectiva permetia als treballadors denunciar les pèssimes condicions laborals a la fàbrica, però també denunciar les arbitriarietats de la patronal, i exigir drets bàsics com la llibertat d'expressió, de reunió, d'associació, d'elecció de representants i l'amnistia, que xocaven frontalment amb la dictadura. En aquest context van aparèixer les primeres Comissions Obreres (CCOO)² com a moviment sociopolític que aglutinava diferents corrents anti-franquistes —amb majoria de militants comunistes—, i que tingué un paper essencial en la presa de consciència dels treballadors i en el derrocament de la dictadura.

Contemporánea [País Basc: Universitat del País Basc], núm. 26, 2003, p. 91-112.

² SELLÉS, E. *Moviment obrer, canvi polític, social i cultural. Comissions Obreres a Catalunya 1964-1978* [en línia]. Universitat de Barcelona, 2005. <http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/35523/1/TESI_ESELLÉS_VIDAL.pdf> [Consulta: 1 maig 2021].

NR 46

ASAMBLEA OBRERA

Nº 113 25 de Septiembre de 1974 ORGANÓ DE LOS TRABAJADORES DE SEAT 5 pts.

ESTE ES EL MOMENTO DE GENERALIZAR LA ACCION EN TODOS LOS TALLERES Y OFICINAS!

NADIE PUEDE PERMANECER AL MARGEN EN UN MOMENTO QUE SE DECIDEN LOS INTERESES DE TODOS!

Unos 4.000 trabajadores del T. nº 7, hemos estado en paro total el viernes día 20 a partir de la hora del bocadillo, paro producido tras varios días de ASAMBLEAS; como APOYO a la PLATAFORMA de 18 puntos elaborada en los talleres y como protesta contra la "Comision Cabaretera" que no se presentó a dar la cara en el taller, cuando habia sido llamada con dos días de antelacion. EL MIEDO A LOS TRABAJADORES DEMUESTRA LO QUE ESTAIS DISPUESTOS A DEFENDER!

En estos días se han celebrado ASAMBLEAS diarias en la mayoría de talleres, en el T.7 y T.5; con la participacion de todos los trabajadores. Mas de 5.000 firmas han sido entregadas a la Direccion, reafirmando los 18 PUNTOS. Centenares de firmas mas, entregadas directamente al jurado desde las secciones...Continúa la recogida de miles de firmas para nuevas entregas...

Al llarg de la dècada de 1960 es van teixir unes xarxes de solidaritat a les fàbriques essencials en la formació d'aquest nou moviment obrer, així com accions de lluita que van passar d'aturades parcials a peu de màquina a l'ús de la vaga com a eina de lluita contra la patronal, mentre que les CCOO iniciaren una política entrista³ al Sindicat Vertical des d'on defensaren legalment els interessos dels treballadors. En algunes fàbriques, com SEAT, des del 1970 es va viure una conflictivitat obrera permanent. Sense aquesta etapa prèvia de formació i consolidació del moviment obrer a les fàbriques, l'inici d'un procés democràtic a final de 1976 no hauria estat possible.

³ La tàctica entrista consistia en la infiltració de sindicalistes de CCOO al Sindicat Vertical per tal d'aprofitar els recursos legals que oferia la llei. Aquesta estratègia la combinaven amb la lluita clandestina i les accions il·legals de protesta.

“La mobilització massiva de la classe treballadora va aconseguir fer caure el govern d'Arias Navarro i forçar l'inici d'un procés de democratització del país”

1976: la vaga de Roca Radiadores

L'any 1976 la conflictivitat obrera es va disparar, amb 3,5 milions de treballadors que van perdre 110 milions d'hores de treball per conflictes laborals. La mobilització massiva de la classe treballadora va aconseguir fer caure el govern d'Arias Navarro i forçar l'inici d'un procés de democratització del país.

Tot i la força i el paper clau del moviment obrer, l'inici de la Transició està marcat per la divisió del moviment obrer. La reaparició a l'escena sindical de la Unió General de Treballadors (UGT)

va aprofundir el debat intern de CCOO d'estructurar-se com a central sindical o mantenir-se com a moviment sociopolític. A més, també es donà un intens debat sobre el model sindical que s'havia d'implantar a les fàbriques: consells de fàbrica, com plantejava CCOO; seccions sindicals, com defensava la UGT; o delegats revocables, com proposava la Confederació Nacional del Treball (CNT).

La vaga de Roca Radiadores és un exemple d'aquest debat. Al 1976, els obrers van escollir delegats als tallers de la fàbrica com a representants de l'Assemblea de Treballadors de Roca a les negociacions del conveni col·lectiu de 1977. A la plataforma reivindicativa destacava l'amnistia laboral i el reconeixement de l'Assemblea de Treballadors com l'òrgan de representació dels obrers de Roca.⁴

⁴ *Prensa Obrera*. Boletín informativo de la C.O. de Roca, núm. 1 [en línia] <https://cgtcatalunya.cat/memoriahistorica/catalog/pdf/empreses/roca/prensa_obrera-roca/sd/prensaobroca_n1-sd-co-ahcb.pdf> [Consulta: 14 octubre 2021].

Pintada en suport als treballadors en vaga de Roca Radiadores a Viladecans, el 1976. Font: Fons personal Josep Campmany.

El 8 de novembre de 1976 l'empresa va acomiadar un delegat de l'Assemblea, seguit ràpidament de 45 acomiadats més i un miler de sancionats. Davant la repressió, els obrers van iniciar una vaga total que duraria noranta-sis dies. Durant tot el conflicte, els treballadors van mantenir l'Assemblea de Treballadors com la seva forma d'autoorganització, i van generar intensos conflictes amb les centrals sindicals del Baix Llobregat, especialment amb CCOO, que rebutjava un conflicte de llarga durada i amb poques garanties d'èxit. En canvi, la CNT i la UGT s'hi van mostrar favorables, ja que trencava amb el Sindicat Vertical i es basava en l'elecció directa dels seus representants.⁵

Al gener de 1977, la Magistratura del Treball va sentenciar que l'òrgan legítim de representació dels obrers de Roca era l'Assemblea de Treballadors,⁶ però deixava en mans de l'empresa la readmissió dels obrers acomiadats; per tant, la vaga es va mantenir. Per evitar que el conflicte entrés en un carreró sense sortida, l'11 de febrer els treballadors van votar en assemblea el retorn a la fàbrica.

Els consells de fàbrica de 1977

El 1976, a SEAT i ENASA, l'èxit de les candidatures unitàries a les eleccions de 1975 impulsà la transformació dels jurats d'empresa de la Central Nacional Sindicalista en juntes sindicals amb CCOO al capdavant, des de les quals van

impulsar la creació d'un organisme unitari de representació dels treballadors, els consells de fàbrica. Amb la derogació del Sindicat Vertical el 2 de juny de 1977, els obrers van aprofitar el buit legal per imposar a l'empresa la celebració d'uns comicis per escollir un consell de fàbrica.

A SEAT els comicis es van produir el 19 de juliol, i si bé al Consell de Fàbrica els delegats escollits en una única candidatura oberta foren majoritàriament de CCOO, al Comitè de fàbrica —l'òrgan permanent—, la UGT va guanyar amb 15 delegats a CCOO, amb 13.⁷ El Consell de Fàbrica va tenir un únic però intens any de vida. Els treballadors van aconseguir fites importants, com la signatura del VIII conveni col·lectiu o la creació d'un comitè de solidaritat amb empreses veïnes que lluitaven contra els expedients en crisi. En canvi, l'esclat del cas ERAT,⁸ les divisions internes de CCOO, la creixent divisió sindical i l'aprovació d'un expedient de crisi van deteriorar l'organisme. El juliol de 1978, les eleccions sindicals, seguint el Reial decret 3149/7, posaren punt final a l'experiència unitària del Consell de Fàbrica de SEAT.

El Consell de Fàbrica d'ENASA encara tingué una durada més curta. El 16 de setembre els treballadors van votar el projecte de consell de fàbrica presentat per CCOO. Les eleccions es van fer amb candidatures tancades de

les diferents centrals sindicals. La divisió de CCOO en dues candidatures afavorí la UGT, amb 25 delegats davant els 22 de CCOO. El desinterès de la UGT a consolidar el consell, les divisions internes de CCOO i la poca participació dels treballadors durant la negociació del conveni col·lectiu, són alguns dels factors que expliquen la desaparició del Consell de Fàbrica el febrer de 1978.⁹

A la fàbrica Hispano Olivetti, amb força presència de la UGT, els obrers també van aconseguir imposar un consell de fàbrica. En aquest cas, l'estratègia de la UGT no era crear un organisme unitari com defensava CCOO a SEAT o ENASA, sinó trencar amb el jurat d'empresa i el Sindicat Vertical. Per això, va promoure la lliure elecció de representants obrers a aquest organisme, que sempre es va considerar provisional fins que no hi hagués un reglament definitiu sobre les seccions sindicals i els comitès d'empresa.¹⁰

“Amb l'inici de la Transició, la concepció de la negociació dels convenis col·lectius [...] passà a ser d'un sindicalisme ofensiu per la conquesta de drets i millores laborals bàsiques a un sindicalisme de defensa dels llocs i condicions de treball”

5 Fons Personal J. Campmany. Retall de premsa: “El tiempo dirá quién tenía razón”, *Catalunya Exprés*, 18.2.1977.

6 “Sentencia favorable para 35 trabajadoras de Roca”, *La Vanguardia*, 2.2.1977, p. 20. [en línia]

<<http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1977/02/02/pagina-20/33631190/pdf.html>> [Consulta: 14 abril 2021].

7 Arxiu Memorial Democràtic dels Treballadors de SEAT, carpeta Consell de Fàbrica de SEAT, *1a Assemblea de delegats dels Consells i Comitès de Fàbrica de Zona Franca*, 15.4.1978.

8 El 21 d'abril de 1978 es van detenir sis treballadors de SEAT acusats de pertànyer al grup armat Exèrcit Revolucionari d'Ajuda als Treballadors (ERAT) i d'haver perpetrat cinc robatoris —la majoria a entitats bancàries amb un botí de 5 milions de pessetes que repartiren en diferents caixes de resistència.

9 Arxiu CEHI - Biblioteca Pavelló de la República, *Crónica del Movimiento obrero en Pegaso. Barcelona (1946-1990)*, Barcelona: 1991. Llibre inèdit escrit per extreballadors de CCOO, p. 98.

10 Arxiu CEHI - Biblioteca Pavelló de la República, Fons Memòria Obrera

Fotografia de treballadors d'ENASA durant una marxa a Barcelona en defensa de Pegaso com a empresa pública, 1979.
Font: CRAI Biblioteca Pavelló de la República (Universitat de Barcelona).

La negociació dels convenis col·lectius

Amb l'inici de la Transició, la concepció de la negociació dels convenis col·lectius com un marc de lluita contra la patronal i el règim es va transformar i passà a ser d'un sindicalisme ofensiu per la conquesta de drets i millores laborals bàsiques a un sindicalisme de defensa dels llocs i condicions de treball —fet que no estigué exempt de debat i divisions dins el moviment obrer. En primer lloc, perquè els efectes de la crisi de 1973 van trencar la relativa estabilitat laboral espanyola. A més, la crisi energètica i el procés d'integració d'Espanya al Mercat Comú Europeu van posar de manifest la necessitat d'una profunda reestructuració de la indústria espanyola. En darrer lloc, entre 1977 i 1978 es va aprovar la Llei d'amnistia, la derogació del Sindicat Vertical i se celebraren eleccions lliures a les empreses.

En el cas de SEAT, entre 1975 i 1982 només es van signar dos convenis: el de 1978 i el de 1982. Fins

d'ENASA, CD3, entrevista a un treballador d'Hispano Olivetti feta per l'Escola Superior de Sociologia de la Diputació de Barcelona el novembre de 1977.

al 1977, la patronal es va negar sistemàticament a negociar qualsevol plataforma reivindicativa que inclogués l'amnistia laboral i la lliure elecció de representants obrers, dues demandes que s'aconseguien el 1977 gràcies a la mobilització massiva i constant dels obrers de SEAT des de 1975. En canvi, entre 1978 i 1982, es van trencar totes les negociacions dels convenis a causa de les divisions internes del moviment obrer, les dificultats econòmiques de l'empresa i la intransigència de la patronal.

A ENASA, amb l'aprovació el 1980 del pla de reestructuració 1.2.5., s'acceptava l'aprovació d'expedients de regulació per adaptar la plantilla al procés de reconversió industrial de l'empresa, així com la vinculació de la jornada laboral, la producció i la massa salarial al pla fins al 1985, fet que provocà una forta desvinculació dels treballadors de la vida política de l'empresa i una forta disminució de la conflictivitat a l'empresa.

A Maquinista Terrestre i Marítima no es va signar cap conveni entre 1974 i 1978 per la negativa de la patronal a negociar el retorn dels acomiadats per causes

polítiques a la factoria, com també va passar a Hispano Olivetti entre el 1974 i el 1977.

L'amnistia laboral

Des de 1970, l'amnistia laboral encapçalà les plataformes reivindicatives dels convenis col·lectius de les empreses més importants del país, i les mobilitzacions pel retorn dels obrers acomiadats als seus llocs de treball foren permanents des de 1975.

El 1976, a SEAT hi havia més de 100 treballadors acomiadats per motius polítics:¹¹ uns 70 tant a Hispano Olivetti¹² com a Roca Radiadores;¹³ 44 a ENASA,¹⁴ i 27

11 Biblioteca Digital de l'Arxiu Històric de CCOO de Catalunya - Fundació Cipriano Garcia. "La Junta Sindical por la Amnistia Sindical", *Información Sindical. Representación Sindical de SEAT*, juny-juliol 1976, p. 2.

12 Biblioteca Digital de l'Arxiu Històric de CCOO de Catalunya - Fundació Cipriano Garcia. "No hay amnistia laboral en Hispano Olivetti", *Lluita Obrera. Òrgan de la Comissió Obrera Nacional de Catalunya*, núm. 0, 15.1.1978, p. 4.

13 Biblioteca Digital de l'Arxiu Històric de CCOO de Catalunya - Fundació Cipriano Garcia. "Navales readmitido", *Lluita Obrera. Òrgan de la Comissió Obrera Nacional de Catalunya*, núm. 9, 10.7.1978, p.8.

14 Arxiu Fundació Utopia, Fons ENASA, Caixa Documentació Pegaso 1949-1978,

“La llei d'Amnistia deixava sense efectes les resolucions judicials que haguessin acabat en acomiadament, sancions o suspensió de drets dels treballadors, però no obligava l'empresa a readmetre els acomiadats”

a Maquinista.¹⁵ A ENASA, l'acomiadament de 6 líders obrers el setembre de 1975 va despertar la solidaritat de tota la plantilla. Els obrers d'ENASA van elaborar una llista dels obrers acomiadats entre 1958 i 1975, alhora que van iniciar una campanya de mobilització permanent al llarg de 1976 i 1977 que va forçar la patronal a negociar el retorn d'aquests treballadors el 16 de març de 1977, set mesos abans de l'aprovació de la Llei d'amnistia. 32 de 44 obrers es van acollir a l'amnistia i s'anaren reincorporant a l'empresa fins al 27 de desembre de 1977.¹⁶ A SEAT, la pressió massiva i constant del moviment obrer a la fàbrica, com a ENASA, va forçar la patronal a acceptar la readmissió dels obrers acomiadats el juny de 1977.¹⁷

A Hispano Olivetti, Maquinista i Roca Radiadores, amb una patronal fortament 'bunkeritzada',¹⁸ els obrers acomiadats es van haver d'esperar a la Llei d'amnistia del 15 d'octubre de 1977 per poder sol·licitar el retorn a la fàbrica. La llei deixava sense efectes les resolucions judicials que haguessin acabat en acomiadament, sancions o suspensió de drets dels treballadors, però no obligava l'empresa a readmetre els acomiadats, els quals van haver de recórrer cada cas a magistratura, que no sempre fallava a favor seu. A Hispano Olivetti, l'empresa va acceptar un acord de readmissió per a 21 obrers acomiadats el setembre de 1978 i va indemnitzar-ne 32 més.¹⁹ A la Maquinista es va arribar a un pacte amb l'empresa el 14 de maig de 1979, quan la patronal accedí a una reincorporació esglonada fins a l'abril de 1980 de 23 treballadors.²⁰ En canvi, a Roca Radiadores l'empresa no va voler

negociar mai i els treballadors van haver de recórrer a magistratura.

“El retorn dels treballadors a la fàbrica era una reparació moral i una qüestió de dignitat per a tots aquells que havien defensat els drets de la classe obrera a la dictadura”

L'amnistia laboral no va ser una concessió de la patronal o de l'Estat, sinó la conquesta obrera més important de la democràcia. El retorn dels treballadors a la fàbrica era una reparació moral i una qüestió de dignitat per a tots aquells que havien defensat els drets de la classe obrera a la dictadura. Era la culminació d'una dècada de lluita constant a les fàbriques i als carrers. Tot i això, va ser una victòria parcial en tant que els buits legals de la llei van beneficiar una patronal autoritària que va continuar impeding l'entrada de molts treballadors a les fàbriques o no garantint-ne els drets un cop readmesos. ■

Pegaso Informa. Portavoz de la Junta Sindical de ENASA, núm. 1, setembre 1976.

15 “Los despedidos de la Maquinista solicitan su reingreso”, *ABC*, 7.5.1976, p.38 [en línia] <<https://www.abc.es/archivo/periodicos/abc-madrid-19760507-38.html>> [Consulta: 14 abril 2021].

16 Arxiu CEHI - Biblioteca Pavelló de la República, *Crónica del Movimiento...*, *Op. cit.*, p. 90.

17 Hemeroteca General de la UAB. *Assemblea Obrera. Portaveu de les CCOO de SEAT* [en línia], núm. 5, juliol 1977, p. 8. <https://ddd.uab.cat/pub/ppc/assobrec-cooSEAT/assobreccoSEAT_a1977m7n5.pdf> [Consulta: 14 abril 2021].

18 Expressió que serveix per referir-se al moviment d'extrema dreta sorgit als anys 70 partidari de l'immobilisme polític i del manteniment del règim franquista.

19 Arxiu CEHI - Biblioteca Pavelló de la República Fons FELLA, caixa 10, “La amnistia negociada en Olivetti ya es un hecho”, *Solidaridad Nacional*, 30.9.1979.

20 Arxiu Històric de CCOO de Catalunya - Fundació Cipriano Garcia, Fons SSE Maquinista Terrestre i Marítima, Caixa SSE CCOO Maquinista Terrestre i Marítima,

conveni col·lectiu 1979, “Pacto Amnistía laboral”, 17.5.1979.